

при оцінці ризиків, пов'язаних із висланням (депортацією), особливо коли повернення особи може спричинити реальну загрозу її життю (статті 2 і 3 ЄКПЛ), або призвести до неприпустимого втручання в її приватне та сімейне життя (стаття 8 ЄКПЛ). І хоча ЄКПЛ прямо не передбачає спеціального механізму для визнання «екологічних біженців», її норми можуть ефективно застосовуватись у контексті захисту осіб, переміщених через кліматичні або інші екологічні катастрофи, з урахуванням позитивних зобов'язань держав щодо гарантування прав людини в умовах екологічних змін чи катастроф.

З огляду на це, можна стверджувати про формування в межах практики ЄСПЛ нової тенденції - еволюцію стандартів захисту осіб, які постраждали або потенційно можуть постраждати від змін клімату або екологічних катастроф, що охоплює: визнання екологічних ризиків як чинників, що впливають на правомірність видворення; посилення ролі статей 2, 3 та 8 ЄКПЛ у тлумаченні обов'язків держав щодо запобігання негативним наслідкам зміни клімату; застосування гуманітарного та превентивного підходів до оцінки ситуації осіб, що шукають захист у зв'язку з екологічними загрозами. Такий підхід може слугувати основою для подальшого формування європейських стандартів щодо захисту кліматично вразливих груп населення, включаючи осіб, які змушені залишити свої місця проживання внаслідок деградації навколишнього середовища, нестачі води, підвищення рівня моря або інших незворотних екологічних змін.

Література

1. Duarte Agostinho and Others v. Portugal and 32 Others. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:\[%22002-14303%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/ukr#{%22itemid%22:[%22002-14303%22]})
2. Онер'їлдіз проти Туреччини (№ 48939/99). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_181#Text
3. Лопес Остра проти Іспанії (№ 16798/90). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/980_348#Text
4. Tătar v. Romania. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22002-1736%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22002-1736%22]})

UDC 340

Mikołaj Mirecki
*The University of Warmia and
Mazury in Olsztyn*

Współczesna ochrona ludności cywilnej w czasie konfliktu zbrojnego – uwagi na tle międzynarodowego prawa humanitarnego

Celem niniejszej pracy jest analiza zagadnienia ochrony ludności cywilnej w okresie konfliktów zbrojnych, ze szczególnym uwzględnieniem regulacji wynikających z międzynarodowego prawa humanitarnego (dalej: m.p.h.). Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych to pojęcie, jakim określana jest gałąź prawa międzynarodowego (publicznego), dotycząca głównych norm i standardów prowadzenia działań zbrojnych [1]. Problematyka ochrony

cywilów w czasie działań wojennych stanowi jedno z najważniejszych wyzwań współczesnego porządku prawnego, a systemy normatywne tworzone w wyniku konsensusu międzynarodowego, takie jak Konwencje Genewskie z 1949 roku wraz z Protokołami dodatkowymi, ugruntowały zasady nie tylko ochrony fizycznej, ale również godności i integralności ludzkiej [2].

Najważniejszymi źródłami m.p.h. regulującymi zagadnienia związane z ochroną ludności cywilnej w trakcie konfliktu zbrojnego są przede wszystkim IV Konwencja genewska z dnia 12 sierpnia 1949 r. o ochronie osób cywilnych podczas wojny [3], Pierwszy Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych oraz Drugi Protokół dodatkowy do Konwencji genewskich dotyczący ochrony ofiar niemiędzynarodowych konfliktów zbrojnych [4]. Konwencje te wyznaczają standardy ochrony osób cywilnych (niebiorących udziału w działaniach wojennych). Szczególny wymiar mają ich zapisy dotyczące ochrony osób rannych, chorych oraz osób poszukujących schronienia. W kontekście ochrony ludności cywilnej. Kluczowe są także przepisy regulujące traktowanie osób cywilnych znajdujących się na terenach objętych działaniami wojennymi. Konwencje te, poprzez swoją uniwersalność i powszechne uznanie, stanowią wyznacznik minimalnych standardów humanitarnych, które powinny być przestrzegane przez wszystkie strony konfliktu zbrojnego. Protokoły dodatkowe stanowią z kolei istotne rozszerzenie (czasami uzupełnienie) norm Konwencji Genewskich, dostosowując je do specyfiki współczesnych konfliktów zbrojnych. Wprowadzając nowe zasady oraz modyfikując te już istniejące, protokoły te podkreślają wagę ochrony cywilów w kontekście walki z terroryzmem i działań nieregulowanych. Wyszczególniając dodatkowe środki ochronne, strony konfliktu są zobowiązane do podejmowania wszelkich możliwych działań, mających na celu minimalizację ryzyka i zapobieganie nieuzasadnionej utracie życia i zdrowia ludności cywilnej.

Kwestię ochrony ludności cywilnej można rozważać na dwóch zasadniczych płaszczyznach: działań zbrojnych i przebywania pod władzą strony konfliktu - np. w wyniku okupacji wojennej [5]. Pierwszy z tych wymiarów obejmuje działania bezpośrednio związane z prowadzeniem operacji militarnych, w których ludność cywilna - mimo że nie bierze bezpośredniego udziału w walkach - może zostać dotknięta skutkami przemocy zbrojnej. Drugi aspekt ochrony cywilów odnosi się do sytuacji, w której osoby cywilne znajdują się pod władzą strony konfliktu (zwłaszcza w wyniku okupacji wojennej). W tym przypadku prawo międzynarodowe humanitarne przewiduje kompleksowy katalog obowiązków spoczywających na mocarstwie okupacyjnym względem ludności cywilnej zamieszkującej okupowane terytorium.

Co istotne, na obszarach okupowanych przez strony wojujące obowiązują czasowo trzy porządki prawne: prawo krajowe państwa okupowanego, prawo narzucone przez okupanta oraz prawo międzynarodowe [6]. Jak zauważa L. Antonowicz „, prawo krajowe obowiązuje nadal mimo okupacji, gdyż okupant zarządza jedynie terenem okupowanym” [7]. Absolutne jest natomiast bezwzględnie obowiązujące prawo międzynarodowe w postaci norm zwyczajowych, skodyfikowanych w Czwartej Konwencji Genewskiej z 1949 r. Prawo to zakazuje między innymi nakładania kar zbiorowych, naruszania w toku procesów karnych zasady *nullum crimen sine lege* (nie ma przestępstwa bez ustawy) czy zasady *lex retro non agit* (prawo nie działa wstecz), niszczenia własności prywatnej czy

własności organizacji społecznych [8].

Odrębnie traktuje się ochronę ludności cywilnej w nie międzynarodowych konfliktach zbrojnych i choć m.p.h. znajduje też zastosowanie w przypadku ochrony cywilów w trakcie konfliktów zbrojnych mających charakter niemiedzynarodowy to odmiennie jednak niż w przypadku konfliktów między państwami kwestie te są normowane głównie przez Drugi Protokół Dodatkowy do Konwencji Genewskich [9].

Ochrona ludności cywilnej stanowi obszar o strategicznym znaczeniu dla utrzymania pokoju i stabilności na arenie międzynarodowej oraz wytycza kierunek trwających konfliktów zbrojnych. Wobec dynamicznych przemian zarówno na polu technologicznym, jak i geopolitycznym, implementacja norm międzynarodowych oraz ich adaptacja do nowych realiów pozostaje zadaniem priorytetowym. Konflikty takie jak wojna na Ukrainie, działania zbrojne w Strefie Gazy czy w Syrii unaoczniają permanentnie, że ludność cywilna w dalszym ciągu pada ofiarą bezpośrednich ataków, nieproporcjonalnego użycia siły, blokad humanitarnych czy ataków na obiekty o charakterze cywilnym, takie jak szpitale, szkoły i infrastruktura krytyczna.

Wobec powyższego, należy postulować intensyfikację działań zmierzających do efektywnego egzekwowania odpowiedzialności za naruszenia m.p.h., zarówno na płaszczyźnie sądownictwa międzynarodowego (Międzynarodowy Trybunał Karny), jak i w ramach krajowych systemów prawnych. Konieczne jest również dalsze rozwijanie mechanizmów monitorowania i raportowania naruszeń, w czym istotną rolę mogą odegrać różnorakie organizacje międzynarodowe zajmujące się dokumentowaniem przestępstw wojennych.

BIBLIOGRAFIA:

- [1] P. Milik, *Podstawy międzynarodowego prawa humanitarnego konfliktów zbrojnych*, [w:] W. Kitler, D. Nowak, M. Stepnowska (red.), Prawo wojskowe, Warszawa 2017, s. 96.
- [2] W. Chrzęścik, *Wybrane aspekty ochrony ludności cywilnej podczas konfliktów zbrojnych w świetle Konwencji genewskich i Protokołów dodatkowych*, „Zeszyt Prawniczy UAM”, nr 11, Poznań 2021, s. 60.
- [3] Konwencje o ochronie ofiar wojny z dnia 12 sierpnia 1949 r. (Dz.U. z 1956 r., Nr 38, poz. 171).
- [4] Protokoły dodatkowe do Konwencji genewskich z 12 sierpnia 1949 r., dotyczący ochrony ofiar międzynarodowych konfliktów zbrojnych oraz dotyczący ochrony ofiar niemiedzynarodowych konfliktów zbrojnych z dnia 8 czerwca 1977 r. (Dz.U. z 1992 r., Nr 41, poz. 175).
- [5] P. Łubiński, *Ochrona ludności cywilnej. Ochrona uchodźców*, [w:] Z. Falkowski, M. Marcinko (red.), Międzynarodowe prawo humanitarne konfliktów zbrojnych, Warszawa 2014, s. 211.
- [6] W. Góralczyk, S. Sawicki, *Prawo międzynarodowe publiczne w zarysie*, Warszawa 2017, s. 433.
- [7] L. Antonowicz, *Podręcznik prawa międzynarodowego*, Warszawa 2015, s. 261.
- [8] W. Chrzęścik, *Wybrane aspekty ochrony ludności cywilnej podczas konfliktów zbrojnych w świetle Konwencji genewskich i Protokołów dodatkowych*, „Zeszyt Prawniczy UAM”, nr 11, Poznań 2021, s. 70.
- [9] M. Marcinko, *Normatywny paradygmat prowadzenia działań zbrojnych w niemiedzynarodowym konflikcie zbrojnym*, Wrocław 2019, s. 97.